

ОСОБЛИВА ДИТИНА: навчання і виховання

НАУКОВИЙ, НАВЧАЛЬНИЙ, ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЖУРНАЛ

№ 3 (83) ЛИПЕНЬ – СЕРПЕНЬ – ВЕРЕСЕНЬ 2017
ВИХОДИТЬ ЧОТИРИ РАЗИ НА РІК

Схвалено вченою радою Інституту спеціальної педагогіки НАПН України
(протокол № 7 від 26.06.2017 р.)
ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС 68835

Заснований у 1995 р. З 1996 р. по 2012 р. видавався під назвою «Дефектологія»;
з 2013 р. – «Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання»;
з 2014 р. видається під назвою «Особлива дитина: навчання і виховання»
(«Exceptional child: teaching and upbringing»)
Свідectво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації,
серія КВ № 20491-10291 ПР від 31.12.2013 р.

ЗАСНОВНИКИ

Державне інформаційно-виробниче підприємство видавництва «Педагогічна преса»
Інститут спеціальної педагогіки Національної академії педагогічних наук України

Внесений до Переліку наукових фахових видань України, у яких публікуються результати
дисертаційних досліджень на здобуття наукових ступенів кандидата
і доктора наук у галузі педагогіки (корекційна педагогіка) і психології.
Видання індексується: EBSCO Education Source,
Index Copernicus (ICV 2015:47.16), MIAR (ICDS 2015:4.279), Google scholar,
«Україніка наукова» (Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського)

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ

04060, м. Київ, вул. М. Берлінського, 9
Інститут спеціальної педагогіки НАПН України
тел. (044) 440-42-92

Матеріали для публікації надсилати електронною поштою e-mail: isrjournal@ukr.net
Інформація для авторів, рецензентів, повідомлення, хроніка, події, коментарі на сайті журналу:
<http://csnukr.in.ua>

АДРЕСА ВИДАВНИЦТВА «Педагогічна преса»:

03057, м. Київ, вул. Олександра Довженка, 3
тел. (044) 456-37-32; (044) 456-37-02
www.pedpresa.com.ua
e-mail: 2345255@ukr.net

© Усі права захищено. Жодна частина, елемент, ідея, композиційний підхід цього видання не можуть бути копіювані
чи відтворювані в будь-якій формі і будь-яким засобом – як електронним, так і фізичним, зокрема через використання,
запис або будь-які інші застосування, без письмового дозволу видавця. За достовірність фактів, дат, назв і правильність цитування відповідають автори.
Редакція зберігає за собою право редагування, редагування та скорочення статей без згоди автора,
якщо публікує статті в порядку обговорення, не підписані підписом автора. Рукописи не повертаються.

EXCEPTIONAL CHILD: teaching and upbringing

The journal is a scientific, educational, informational, methodological publication journal

№ 3 (83) JULY – AUGUST – SEPTEMBER 2017
PUBLISHED 4 TIMES A YEAR

SUBSCRIPTION INDEX 68835

Founded in 1995, published since 1996.

Previous titles of the Journal: 1996 – 2012: «Defektologiya»;
2013: «Defektologiya. Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia»;
since 2014: «Exceptional child: teaching and upbringing»

Certificate of State registration of a print medium KB № 20491-10291 IIP of 31.12.2013

FOUNDERS OF THE JOURNAL:

Publishing House «Pedagogichna Pressa»
Institute of Special Pedagogy The National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

The journal included in the List of leading peer-reviewed research publications approved by the Higher Attestation Commission (VAK) of Ukraine to publish the key findings from research theses for candidate's and doctoral degrees in pedagogy and psychology.

The journal is indexed and abstracted in: EBSCO Education Source,
Index Copernicus (ICV 2015:47.16), MIAR (ICDS 2015:4.279),
Google scholar, Ukrainika scientific (Vernadsky National Library of Ukraine)

EDITORS' OFFICE

Address: Berlynskogo str., 9, Kyiv, 04060, Ukraine

Tel.: +38(044) 440-42-92

Please, email your submissions for publication at ispjournal@ukr.net
<http://csnukr.in.ua>

PUBLISHING HOUSE

Address: Olexandra Dovzhenka str. 3,

Kyiv, 03057, Ukraine

Tel.: +38(044) 486-37-32

e-mail: 2345255@ukr.net

<http://www.pedpresa.com.ua>

Nina BERIZKO – professional editor
Oksana FEDORENKO – executive editor
Nina CHEHOVSKA – copy editor, proofreader
Alexandra MAKARENKO – computer page-proofs

© All rights reserved. No part, element, idea or layout of this publication may be copied or reproduced in any form and by any means, whether electronic or photomechanical, e.g. by photocopying, recording, or including in computer archives, without a prior written consent of the publisher. The authors are responsible for the accuracy of facts, dates, names and correct citations. The editorial office reserves the right to edit and reduce the length of submissions without authors' consent. It may also publish papers for the purposes of discussion, without sharing the views of the author. The editorial office does not return the manuscripts.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор

Засенко В. В., доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України, директор Інституту спеціальної педагогіки Національної академії педагогічних наук України (Україна)

Заступник головного редактора

Колупасва А. А., доктор педагогічних наук, професор,
заступник директора з наукових питань Інституту спеціальної педагогіки Національної академії педагогічних наук України (Україна)

Заступник головного редактора

Лорман Т., доктор філософії, професор,
факультет освіти коледжу Університету Конкордія (Канада)

Бех І. Д., доктор психологічних наук, професор, академік НАПН України, директор Інституту проблем виховання НАПН України (Україна)

Ванчова А., доктор педагогічних наук, професор, декан педагогічного факультету Університету Я. Коменського (Словаччина)

Кульбіда С. В., доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії жестової мови Інституту спеціальної педагогіки НАПН України (Україна)

Кобильченко В. В., доктор психологічних наук, провідний науковий співробітник лабораторії тифлопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки НАПН України (Україна)

Крокер Ш., доктор філософії, викладач Університету ім. Гранта МакЮена (Канада)

Максименко С. Д., доктор психологічних наук, професор, академік НАПН України, директор Інституту психології НАПН України ім. Г. С. Костюка (Україна)

Мороз Б. С., доктор біологічних наук, директор з наукових питань Науково-виробничого підприємства «ВАБОС» (Україна)

Макгі Річмонд Д., доктор філософії, доцент факультету освіти Університету Вікторія (Канада)

Музика-Фуртак Є., доктор педагогічних наук, науковий співробітник Кафедри логопедії та прикладного мовознавства Університету Марії Кюрі-Скłodовської (Польща)

Петришин Р., доктор соціології, директор Українського центру засобів і розвитку Університету ім. Гранта МакЮена (Канада)

Сак Т. В., доктор психологічних наук, професор, завідувач лабораторії інтенсивної педагогічної корекції Інституту спеціальної педагогіки НАПН України (Україна)

Скрипник Т. В., доктор психологічних наук, професор кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної освіти Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка (Україна)

Супрун М. О., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри пенітенціарної педагогіки та психології Інституту кримінально-виконавчої служби (Україна)

Таращук О. М., доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії сурдопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки НАПН України (Україна)

Хохліна О. П., доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психологічних дисциплін Національної академії внутрішніх справ (Україна)

Симоненко Т. В., начальник відділу інклюзивної освіти та інтернатних закладів Департаменту загальної середньої та дошкільної освіти МОН України (Україна)

Відповідальний секретар

Федоренко О. Ф., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник Інституту спеціальної педагогіки НАПН України (Україна)

EDITORIAL BOARD

Editor-in-chief

Vyacheslav Zasenka, D.Sc. (Education), professor, associate member of the NAES of Ukraine,
Director of Institute of Special Pedagogy of NAES of Ukraine (Ukraine)

Deputy Editors

Alla Kolypaieva, D.Sc. (Education), professor, Deputy Director for Research,
Institute of Special Pedagogy of NAES of Ukraine (Ukraine)

Deputy Editors

Tim Loreman, PhD, Associate Vice President Academic,
Dean of Research and Faculty Development,
Professor at the Faculty of Education at Concordia (Canada)

EDITORIAL BOARD MEMBERS

Ivan Bekh, D.Sc. (Psychology), professor, member of the NAES of Ukraine, Director of the
Institute for Educational Problems of NAES of Ukraine (Ukraine)

Alica Vancova, PhD, professor at Institute of Special Educational Studies, Department of
Special Education, Comenius University (Slovakia)

Svitlana Kulbida, D.Sc. (Education), professor, leading researcher at the Institute of Special
Pedagogy of NAES of Ukraine (Ukraine)

Vadym Kobylchenko, D.Sc. (Psychology), senior research fellow, leading researcher at the
Institute of Special Pedagogy of NAES of Ukraine (Ukraine)

Cheryl Crocker, PhD, professor at Grant MacEwan University (Canada)

Sergiy Maksimenko, D.Sc. (Psychology), professor, Honored Scientist, Academician of
NAES of Ukraine, Secretary-Academician of the section "Psychology, Age Physiology and Defec-
tology" at NAES of Ukraine, Director of G.S.Kostyuk Institute of Psychology of NAES of Ukraine,
President of Psychologists Union of Ukraine, full member of the International Board of Psycholo-
gists (U.S.A.) (Ukraine)

Borys Moroz, D.Sc. (Biology), Director of Scientific-Production Enterprise 'VABOS' (Ukraine)

Donna Meghie-Richmond, PhD, Assistant Professor in Educational Psychology and Leader-
ship Studies, Faculty of Education at the University of Victoria (Canada)

Ewa Muzyka-Furtak, D.Sc. (Education), Department of Logopedics and Applied Linguistics,
Faculty of Humanities at Maria Curie-Skłodowska-University (Poland)

Roman Petryshyn, PhD, Director of the Ukrainian Resource and Development Centre
(URDC) at Grant MacEwan University (Canada)

Tamara Sak, D.Sc. (Psychology), professor, leading researcher at the Institute of Special Ped-
agogy of NAES of Ukraine (Ukraine)

Tetiana Skrypnyk, D.Sc. (Psychology), Professor of the Grinchenko's University (Ukraine)

Mykola Suprun, D.Sc. (Education), professor, National Pedagogical Dragomanov University
(Ukraine)

Tetiana Symonenko, Head of the Division of Inclusive Education and Boarding Schools De-
partment of General Secondary and Pre-school Education in Ministry of Education (Ukraine)

Oksana Taranchenko, D.Sc. (Education), leading researcher of the Institute of Special Ped-
agogy NAES of Ukraine (Ukraine)

Olena Khokhlina, D.Sc. (Psychology), professor, Department of Psychology and Pedagogy
of Education-and-Science and Psychology at Law Institute of the National Academy of Internal
Affairs (Ukraine)

Executive Editor

Oksana Fedorenko, research fellow, Institute of Special Pedagogy NAES of Ukraine (Ukraine)

ЗМІСТ

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА – ОСВІТА ДЛЯ ВСІХ

Таранченко Оксана

Соціальне інтегрування: ключовий концепт інклюзії _____ 7

НАУКА – ПРАКТИЦІ

Тетяна Скрипник

Відповідне освітнє середовище для дітей із розладами аутистичного спектра _____ 16

Кобильченко Вадим

Внутрішні ресурси як джерело позитивного функціонування особистості дитини з порушеним зором _____ 22

Кульбіда Світлана

Статус національних жестових мов і включення української жестової мови до сім'ї жестових мов Європи _____ 31

Ільяна Валентина, Пригода Зоряна

Реалізація психолінгвістичного підходу до програмово-методичного забезпечення з корекції фонетико-фонематичної сторони мовлення у молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення _____ 40

ПОШУКИ Й ЕКСПЕРИМЕНТИ

Дічек Наталія

Практико орієнтовна діяльність українського Науково-дослідного інституту дефектології у контексті індивідуалізації навчання дітей із вадами розвитку (кінець 1940-х – середина 1950-х років) _____ 47

Нетьосов Сергій

Актуальні проблеми вивчення дисципліни «Корекційна андрагогіка» _____ 59

Склянська Ольга

Соціальна взаємодія дитини раннього віку з близьким дорослим у контексті ранньої психолого-педагогічної допомоги _____ 69

Литовченко Світлана

Особливості діяльності навчально-реабілітаційних центрів в умовах модернізації української освіти _____ 79

Торон Крістіна, Рейда Кароліна, Кривошея Світлана

Навчально-реабілітаційний центр як інститут соціалізації _____ 88

CONTENTS

INCLUSION IS AN EDUCATION FOR EVERYONE

Taranchenko Oksana

Social integration as a concept of inclusion 7

SCIENCE FOR TEACHING PRACTICE

Skrypnyk Tetiana

The least restrictive educational environment
for children with autism spectrum disorders 16

Kobylchenko Vadym

Internal resources as source of positive functioning
of the child's person with violated vision 22

Kulbida Svitlana

The status of national sign languages and the inclusion
of the Ukrainian sign language in the family of sign languages of Europe ... 31

Iliana Valentyna, Prigoda Zoriana

Psycholinguistic approach realization as a basis
of phonetical-phonemataical side of speech development
in primery school students with severe speech disorders 40

RESEARCH & EXPERIMENTS

Dichek Natalia

Ukrainian Scientific-research institute's practical activities
in the context of individualization of teaching abnormal children
(the end of 1940's – mid. 1950's.) 47

Netosov Serhii

The current issues of the discipline «Correctional andragogy» 59

Sklianska Olha

Social interaction of an early age child with a close adult
in the context of early psychological and pedagogical assistance 69

Lytovchenko Svitlana

The peculiarities of education and Rehabilitation Center
in the context of modernization of Ukrainian education 79

Kristina Torop, Karolina Reid, Svitlana Krivosheya

Educational-rehabilitation center as the institute of socialization 88

УДК 37.013.42.376

ВІДПОВІДНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ДЛЯ ДІТЕЙ ІЗ РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА

Тетяна Скрипник, Інститут людини Київського університету імені Бориса Грінченка, м. Київ,
Україна, dr.skrypnyk@gmail.com

Статтю присвячено питанню розбудови грамотного відповідного й безперешкодного освітнього середовища для дітей із розладами аутистичного спектра. Визначено структурні складники відповідного освітнього середовища для дітей з аутизмом, що зумовлені їхніми особливими потребами, а саме: 1) план класного менеджменту, що спирається на науково доведені принципи структурованості (продумана організованість простору, часу, діяльності; багатфункціональність простору) й візуальної підтримки (розклад, правила, алгоритм дій), розроблені у межах системи TEACCH і такі, що сприяють: зменшенню дестабілізаційних чинників для дітей з аутизмом; розвитку їхньої здатності до цілеспрямованої самостійної діяльності разом з однолітками; 2) наявність міждисциплінарної команди супроводу, яка колегіально оцінює стан розвитку дитини, визначає її сильні сторони й потреби, формулює SMART-цілі, розробляє індивідуальну програму розвитку, послідовно її втілює та здійснює постійний моніторинг динаміки розвитку дитини; 3) відповідні психолого-педагогічні методи і засоби підтримки дітей з аутизмом, які сприяють підвищенню їхніх адаптивних можливостей. Ідеться передусім про формування основ соціального інтелекту, а також про нормалізацію психофізіологічного стану дитини, її тонічну регуляцію, досягнення базового рівня сенсо-моторної інтеграції, що передбачає: гравітаційну стійкість, пропріоцептивну чутливість, синтез тактильних відчуттів, білатеральну та зорово-моторну інтеграцію.

Ключові слова: відповідне середовище, аутизм, TEACCH, класний менеджмент, SMART-ціль.

Скрипник Тетяна, Інститут человека Киевского университета имени Бориса Гринченко, г. Киев, Украина

Соответственная образовательная среда для детей с расстройствами аутистического спектра

Статья посвящена вопросу развития грамотной соответствующей и беспрепятственной образовательной среды для детей с расстройствами аутистического спектра. Определены структурные составляющие соответствующей образовательной среды для детей с аутизмом, обусловленные их особыми потребностями, а именно: 1) план классного менеджмента, основанный на научно доказанных принципах структурированности (продуманная организованность пространства, времени, деятельности; многофункциональность пространства) и визуальной поддержки (рас-

© Скрипник Т., 2017

писание, правила, алгоритм действий), разработанные в рамках системы TEACCH и способствующие: уменьшению дестабилизирующих факторов для детей с аутизмом; развитию их способности к целенаправленной самостоятельной деятельности вместе со сверстниками; 2) наличие междисциплинарной команды сопровождения, которая коллегиально оценивает состояние развития ребенка, определяет его сильные стороны и потребности, формулирует SMART-цели, разрабатывает индивидуальную программу развития (индивидуальную образовательную программу), последовательно ее воплощает и проводит постоянный мониторинг динамики развития ребенка; 3) соответствующие психолого-педагогические методы и средства поддержки детей с аутизмом, которые способствуют повышению их адаптивных возможностей. Речь идет прежде всего о формировании основ социального интеллекта, а также о нормализации психофизиологического состояния ребенка, его тонической регуляции, достижении базового уровня сенсомоторной интеграции, который предполагает: гравитационную устойчивость, проприоцептивную чувствительность, синтез тактильных ощущений, билатеральную и зрительно-моторную интеграцию.

Ключевые слова: соответствующая среда, TEACCH, аутизм, классный менеджмент, SMART-цель.

Skrynyk Tetiana, Institute of Human Sciences, Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine

The least restrictive educational environment for children with autism spectrum disorders

The article deals with the problems of education for children with special needs. World experience put forward certain requirements for the work of teachers of inclusive classes. These requirements cover the scope of such teacher skills as: organizing their teaching to vary the ways that the material is conveyed optimize student learning; implementing the TEACCH program; embracing a reflective practice and a welcoming attitude, in addition to varying teaching methods, to provide all students with engaging, challenging and relevant learning activities in a safe, predictable, and nurturing environment. TEACCH attempts to identify potential limitations of the child with autism spectrum disorders (ASD) and turn them into strengths; it creates a foundation of autonomy in the child. The data suggested that educators may find it difficult to respond to a child's unique sensory needs because of his/her inability to experience the educational environment equivalently and, therefore, articulate solutions to improve the child's autonomy. Classroom management refers to all of the things that a teacher does to organize students, space, time and materials so that instruction in content and student learning can take place. It is suggested that all the schools meant for the inclusive education should be equipped with all physical, academic and recreational facilities and should possess the barrier free environment. So the least restrictive environment (LRE) is a guiding principle for a child's educational program. The most important component of efficient support of child with ASD is well-coordinated work of multidisciplinary team which implements Individualized Education Program with short-term objectives and SMART-goals. The opportunity for educators to reflect on their teaching practices, and to innovate by integrating inclusive strategies and methods into the planning, delivery and evaluation activities within the teaching and learning dynamic, also is fundamental to the outcome of educational process for children with special needs. It is important to remember that inclusive education is not just about the particular school or class a child attends. It is also about what goes on in that school or class. Inclusive education means encouraging each child to take part in the everyday activity of the school, and helping every child to achieve the most from school and in the lifetime of the child.

Keywords: LRE, ASD, TEACCH, Classroom management, SMART-goals.

Відомо, що освітній процес для дітей з особливими потребами має бути відповідним, безперешкодним й таким, що задовольняє їхні освітні потреби, створюючи найсприятливіші умови для їхнього навчання, виховання і розвитку.

Українські фахівці, які опікуються питаннями інклюзії (Л. Коваль, А. Колупаєва, І. Луценко, О. Мартинчук, С. Миронова, Н. Софій та ін.) у своїх науково-методичних розробках порушують питання щодо особливих умов для дітей з особливими потребами у закладах освіти, які мають ґрунтуватися на унікальній ситуації розвитку кожної дитини. Певне висвітлення в їхніх розвідках знайшла також тема універсального дизайну, що дає змогу підвищити доступність освіти для тих дітей з особливими потребами, які не могли (передусім через технічні перешкоди) долучитися до навчання з однолітками. При цьому, як відомо, у середовищі українських освітян й досі нема чітких і конкретних орієнтирів щодо того, які умови необхідно створити для дітей з розладами аутистичного спектра¹ в освітньому просторі, щоб розбудовувати якісну освіту для них.

Тому мета статті – розкрити структурні складники відповідного освітнього середовища для дітей з аутизмом, розбудованого з опорою на їхні особливі освітні потреби.

Першочерговим у цьому контексті ми вважаємо відповідальне ставлення фахівців до підготовки особливого середовища для дітей із розладами аутистичного спектра, продуманість щодо конкретних меблів, їх розташування, оформлення групової / класної кімнати, оснащення необхідними предметами, матеріалами, засобами. Така робота не має відбуватися стихійно: головна ідея, якою тут необхідно керуватися – зменшення стресогенності цього середовища. Відомо, що діти з аутизмом є надзвичайно вразливими і нетолерантними до простору, позбавленого чітких та зрозумілих для них орієнтирів. Майже 50 років назад було доведено, що сприятливе для навчання і розвитку дітей з аутизмом середовище має мати такі параметри, як структурованість та візуальна підтримка. Саме ці параметри стали основою розбудови ТЕАССН як методу з науково доведеною ефективністю [5]. Ця частина системи ТЕАССН, що стосується освітнього процесу, має бути найголовнішим орієнтиром для практиків, які прагнуть досягнути успіху в навчанні й вихованні дітей з аутизмом у закладах освіти. При цьому треба розуміти, що структурованість й візуальна підтримка є необхідними, але недостатніми вимогами до відповідного освітнього середовища для дітей з аутизмом.

Структурування простору передбачає структурування робочого місця дитини, чітке визначення певних зон для різних видів діяльності (прикладні зони: навчальна; ігрова; «жива природа»; релаксаційна тощо), а також таку властивість, як багатофункціональність, за якої наявні меблі (обладнання) можуть набути нового формату, який впливає на спосіб організації заняття. Усі матеріали мають знаходитися у контейнерах, коробках, папках, файлах, на яких є відповідні позначки, щоб діти самі могли знайти все, що необхідне для певного заняття. Орієнтир на високоорганізований простір є важливим тому, що він дає змогу перетворити довкілля на чітке, упорядковане та передбачуване.

¹ Термін узгоджено за DSM-V, Уніфікованим клінічним протоколом надання первинної, вторинної, третинної медичної допомоги «Розлади аутистичного спектра (розлади загального розвитку)», 2015 р. та нормативами української мови.

Упровадження візуальної підтримки дає можливість дітям з аутизмом отримати сталі й незмінні орієнтири, що поступово скеровують їх прояви. Доречно застосовувати саме графічні стимули, які набувають для цих дітей статусу правил (законів). Правила оформлюють у вигляді графіків, розкладів, алгоритмів дій, схем, позначок тощо. Різні види впорядкованих візуальних стимулів дають змогу дитині з аутизмом орієнтуватися у подіях тижня, дня, перерви (дозвілля), занять (уроку), окремого завдання. Форматом розкладу може бути альбом або папка з файлами, де розміщено у певній послідовності малюнки, фотографії, піктограми або надписи. Візуалізований розклад дає змогу: організувати свій час; розуміти вимоги вчителя, готувати до можливих змін; виокремлювати важливу інформацію, формувати здатність до самостійної цілеспрямованої роботи, набувати навичок саморегуляції.

Засоби оформлення освітнього середовища (продуманого класного менеджменту) це: стенди, плакати, куточок дітей, педагога (оригінальне представлення дітей та окремий простір – для вчителя, де розкриваються їх: захоплення, родина, події життя), куточок актуального освітнього процесу (відображення отриманого на заняттях спільного досвіду). Головні характеристики оформлення стендів, куточків та ін.: 1) особистісна орієнтованість щодо дітей та вчителя; 2) постійна змінність матеріалів; 3) участь дітей – зміни здійснюють самі діти.

Другим міжнародним стандартом професійної допомоги таким дітям є організація міждисциплінарної команди супроводу (на чолі з координатором), що об'єднує фахівців й батьків дітей з особливими потребами [2]. Завдяки командному підходу з'являється можливість здійснювати корекційно-розвивальну роботу не тільки на спеціальних заняттях, а й у процесі цілісної життєдіяльності дитини, що дає можливість визначити збалансованість такої роботи протягом тижня і максимально задіяти всіх тих фахівців, які опікуються дитиною. Цілеспрямована, покрокова й узгоджена діяльність міждисциплінарної команди зумовлює незмінну позитивну динаміку навчання і розвитку аутичних дітей.

Така робота охоплює: 1) колегіальне визначення стану розвитку дитини (ми використовуємо такі методики, як: рейтингова шкала C.A.R.S.; адаптивна шкала Вайленда; бланк асоціальної (проблемної) поведінки; тест «Стан розвитку базових сенсо-моторних якостей»), її сильних сторін та потреб; 2) розроблення корекційно-розвивальної стратегії (визначення SMART-цілей дитини, розподіл змістового і просторово-частового наповнення корекційно-розвивальної роботи з нею протягом тижня, систематизацію занять та заходів, спрямованих на формування базових передумов навчання і розвитку дитини; упровадження «сучасного педагогічного дизайну» там, де вона буде знаходитися і долучатися до взаємодії з іншими дітьми та дорослими; 3) розроблення плану реалізації корекційно-розвивальної стратегії для аутичної дитини.

Подаємо орієнтовний перелік сильних сторін дитини з аутизмом:

- прагнення до завершеності, чіткої визначеності, порядку;
- здатність до запам'ятовування знакових систем (мови програмування, іноземна мова, мова жестів, системи альтернативних комунікацій);
- здатність бездоганно і без відволікань виконувати ті дії, яких навчені;
- кмітливості, переважання невербального інтелекту;
- високорозвинена механічна пам'ять;
- абсолютний музичний слух;
- стійкий інтерес до певного предмета (його частини), або діяльності.

Окрім цього, до сильних сторін дитини відноситься й область її зацікавленості, що можна завжди ефективно використовувати у процесі розбудови взаємодії з нею або як зміст взаємодії (навколо предмета зацікавленості), або як нагороду за виконане завдання.

Один з найважливіших моментів, який робить інклюзію предметною, а працю педагогів і батьків цілеспрямованою й успішною є постановка довго- та короткотривалих цілей щодо розвитку дитини. За світовим досвідом, ці цілі варто формулювати за принципами цілепокладання SMART (аббревіатура від Specific – конкретні; Measurable – вимірювані; Achievable – досяжні; Result-oriented – орієнтовані на результат, Time-related – визначені у часі), тому їх можна називати SMART-цілями.

За міжнародним досвідом впровадження інклюзивного навчання [3], SMART-цілі визначаються за ієрархією першочергової значущості у такому порядку: безпека; асоціальна поведінка; соціальний розвиток; комунікативні навички; ігрові навички; самостійність; саморегуляція; навчальні навички.

Пріоритетність обрання цілей означає, що за наявності складнощів, які має дитина за декількома напрямками, першочерговими стають ті з них, які найбільше пов'язані із соціально схвальною поведінкою, адже найголовнішим завданням дітей з особливими потребами є соціальна адаптація і набуття життєвої компетентності.

Третім структурним компонентом відповідного середовища, на нашу думку, є компетентність фахівців щодо застосування відповідних психолого-педагогічних методів і засобів підтримки дітей з аутизмом, що сприяють підвищенню їхніх адаптивних можливостей. Бажано, щоб підготовка дитини з аутизмом до освітнього простору здійснювалася до того, як вона туди потрапить. Але зважаючи на те, що у нашій країні превалюють стихійні й непродумані корекційно-розвивальні заняття з аутичними дітьми (відсутні: послідовність формування базових властивостей, передумов навчання і розвитку, спрямованість на соціальну адаптацію тощо) цілеспрямована й узгоджена корекційно-розвивальна робота має розпочатися безпосередньо у закладі освіти й здійснюватися паралельно з навчально-виховним процесом.

Одним з головних напрямів корекційно-розвивальної роботи має бути підвищення адаптивних можливостей дитини. На нашу думку, найкращим орієнтиром для розбудови такої роботи є чотири послідовні стадії сенсомоторної інтеграції [1].

Життєво необхідно для дітей з аутизмом також формувати здатність до соціальної взаємодії, їхній позитивний досвід взаємодії з однолітками [4]. Такий досвід дитина може ефективно набувати, коли створена ситуація її організованої взаємодії з іншою дитиною. Так, ведучий проводить заняття за розробленою структурою, а помічник учить дитину слухати дорослого (ведучого), бачити, чути, відчувати, враховувати іншу дитину, розпізнавати її емоційний стан, орієнтуватися на її прояви, обмінюватися предметами / іграшками, притримуватися черговості у виконанні вправ.

Для успішного набуття соціального досвіду дитину з аутизмом необхідно вчити таким фундаментальним умінням, як: здатність підтримувати контакт з іншою особою (бути толерантною до її присутності, дивитись в очі); умінню виконувати соціальні ролі (вихованця / учня), дотримуватись простих правил поведінки в групі однолітків; умінню імітувати дії дорослого та його мовлення; здатності до відгуку (елементарному діалогу); виявленню власної ініціативи (попроси-

ти, звернутися по допомогу, вибачитись), навичкам самообслуговування та елементарної саморегуляції.

Отже, визначення структурних складників відповідного освітнього середовища для дітей із розладами аутистичного спектра охоплює:

1. План класного менеджменту, що спирається на принципи структурованості й візуальної підтримки і сприяє: зменшенню дестабілізаційних чинників для дітей з аутизмом, розвитку їхньої здатності до цілеспрямованої самостійної діяльності разом з однолітками, формуванню їхнього соціального інтелекту.

2. Психолого-педагогічний супровід дитини в освітньому процесі, що здійснюється міждисциплінарною командою фахівців разом із батьками дитини: розроблення Індивідуальної програми розвитку, визначення SMART-цілей, ролі кожного з учасників команди в процесі узгодженого і послідовного досягнення цих цілей, моніторинг динаміки розвитку дитини.

3. Відповідні психолого-педагогічні методи і засоби підтримки цих дітей, які сприяють підвищенню їхніх адаптивних можливостей, що передбачає передусім нормалізацію психофізіологічного стану дитини (тонічна регуляція) й досягнення певного базового рівня сенсо-моторної інтеграції (гравітаційна стійкість, пропріоцептивна чутливість, синтез тактильних відчуттів, білатеральна інтеграція, зорово-моторна інтеграція). Нормалізація психо-фізіологічного стану дитини з аутизмом та формування базових соціальних якостей сприяють підвищенню її адаптивних можливостей, що створює передумови для її успішного навчання і розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Скрипник Т. В. Сенсорна інтеграція як підгрунтя цілісного розвитку дітей з аутизмом / Т. В. Скрипник // Особлива дитина: навчання і виховання. – № 4 (80). – 2016. – С. 24 – 31.
2. Технології психолого-педагогічного супроводу дітей з аутизмом в освітньому просторі: навчально-науковий посіб. / Укл. Т. Скрипник. – К: ТОВ «Видавничий дім «Плянди», 2015. – 56 с. (Технології психолого-педагогічного супроводу дітей з аутизмом в освітньому просторі)
3. *Bateman B., Herr C.* (2006). *Writing Measurable IEP Goals and Objectives.* Attainment Company, Inc. All Rights Reserved. Printed in the United States of America Second Edition.
4. *Dunn K., Curtis M.* (2008). *The incredible 5 point scale: Assisting students with autism spectrum disorders in understanding social interactions and controlling their emotional responses.* Shawnee Mission, KS: Autism Asperger Publishing Company.
5. *Mesibov G. B., Shea V.* The TEACCH Program in the Era of Evidence-Based Practice (2010). *Journal of Autism and Developmental Disorders*, v. 40, № 5, p. 570 – 579. doi: 10.1007/s10803-009-0901-6.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. *Skrypnyk T.* (2016). Sensory integration as a basis for holistic development of children with autism. *Exceptional child: teaching and upbringing*, 4 (80), 24 – 31. [in Ukrainian].
2. *Skrypnyk T.* (2015). *Tekhnologii psykholoho-pedahohichnoho suprovodu ditei z autyzmom v osvithomu prostori.* [In Ukrainian].
3. *Bateman B., Herr C.* (2006). *Writing Measurable IEP Goals and Objectives.* Attainment Company, Inc. All Rights Reserved. Printed in the United States of America Second Edition.
4. *Dunn K., Curtis M.* (2008). *The incredible 5 point scale: Assisting students with autism spectrum disorders in understanding social interactions and controlling their emotional responses.* Shawnee Mission, KS: Autism Asperger Publishing Company.
5. *Mesibov G. B., Shea V.* The TEACCH Program in the Era of Evidence-Based Practice (2010). *Journal of Autism and Developmental Disorders*, v. 40, № 5, p. 570 – 579. doi: 10.1007/s10803-009-0901-6.

ДОКЛАДНІШЕ НА PEDPRESA.UA